

فصلنامه بین المللی قانون یار

License Number: 78864 Article Cod:Y6SH24A464132 ISSN-P: 2538-3701

اقتصاد مقاومتی راهکاری برای مقابله با تحریم بانکی ایران

(تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۰۷/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۱/۱۲/۱۸)

زاهد ملکی

کارشناس ارشد حقوق عمومی

چکیده

حقوق در تمام عرصه های اجتماع بشری تسری پیدا کرده است و ساختارهای اجتماعی نیز از این موضوع جدا نبوده اند، لذا با گسترش و پیشرفت ساختارهای پولی و مالی و تقویت نظام بانکداری، بانک های مرکزی جایگاه ویژه ای در ساختار حکومت ها بدست آورند. برای بانک مرکزی اهدافی پیش بینی شده است که تحقق اهداف در ساختارهای مختلف پولی و مالی متفاوت است، بررسی ساختار و عملکرد بانکهای مرکزی و میزان دست یابی این بانک به اهداف آن مشخص می نماید که بانکهای مرکزی که استقلال بیشتری دارند، از عملکرد مطلوب تری نسبت به بانکهای وابسته به نهادهای سیاسی برخوردارند، به نظر می رسد تعیین اثرگذاری میزان استقلال بانک مرکزی بر مباحثی مانند مصونیت در مقابل تحریم های بانکی مجامع بین المللی امر روشنی نباشد زیرا در بررسی تحریم های بانکی علیه کشورمان همواره با بهانه جویی های مختلف سیستم بانکی ما را مورد تحریم قرار دادند. لذا ضمن تقویت بانک مرکزی مستقل با رفع موانع و مشکلات حقوقی و قانونی؛ باید به بهره برداری ظرفیت های موجود در اقتصاد مقاومتی به عنوان راهکاری برای مقابله با تحریم های بانکی باهدف توجه به ظرفیت مولفه های بومی اقتصاد، و مقاوم سازی در مقابل تکانه های داخلی و خارجی توجه جذب تری شود.

واژگان کلیدی: استقلال بانک مرکزی، تحریم بانکی، سیاست های پولی و مالی، اقتصاد

مقاومتی

مقدمه

استفاده از تحریم‌های اقتصادی، در حقوق بین‌الملل سابقه‌ی به عمق تاریخ بشر دارد. با این حال، تحریم نظام بانکی یک کشور از سوی دیگر اعضای جامعه بین‌الملل، به منظور و اعمال فشار بر ساختار سیاسی کشورها برای تغییر رفتار، در سالهای اخیر موضوعیت بیشتری پیدا کرده است. از بعد از جنگ جهانی اول، ۱۸۳ تحریم اقتصادی اعمال شده که ۱۴۰ مورد آن، توسط ایالات متحده آمریکا صورت گرفته است.^۱ در سال‌های اخیر، تحریم‌های اقتصادی، کشور ما را نیز گرفته در گیر کرده است. با مصوبات کنگره آمریکا، مبنی بر تحریم بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حلقه نوینی به زنجیره‌ی تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران اضافه گردیده است.^۲ به موجب این قانون، کلیه شرکت‌ها و بانک‌های خارجی، در صورت تبادل روابط مالی، پولی و بانکی با بانک مرکزی ایران خود نیز مشمول تحریم قرار می‌گیرند. لذا مطالعه‌ی ابعاد حقوقی و مشروعیت تحریم‌های اعمال شده از سوی اعضای جامعه بین‌الملل و در رأس آن‌ها ایالات متحده آمریکا، علیه جمهوری اسلامی ایران امری ضروری است. در این مقاله به ابعاد مختلف تحریم مانند رابطه‌ی تحریم‌های اقتصادی با حقوق بشر و تأثیری که این گونه اقدامات بر حقوق شهروندی و سطح رفاه و زندگی جمعیت کشور هدف پرداخته می‌شود، در پایان نقش نظام‌های بانکی و مالی در شکوفایی و توسعه اقتصادی کشورها، تحریم‌های اقتصادی از زاویه حقوق بانکی و اقتصاد مقاومتی به عنوان بدیلی برای کاهش اثر تحریم‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

بخش اول: بررسی و شناخت تحریم سیستم بانکی

با پایان گرفتن جنگ سرد، در سال ۱۹۹۰، سازمان ملل متحد و به طور خاص شورای امنیت، این امکان را یافت تا صلح و امنیت بین‌المللی را براساس آنچه که در منشور سازمان ملل متحد^۳ بیان شده، محقق سازد. شورای امنیت که طی حدود ۴۵ سال تحت تأثیر جنگ سرد و حق و تو، کم‌تر فرصت استفاده از تحریم‌های اقتصادی علیه دولت‌ها را پیدا کرده بود، در

^۱ رضایی، حمید: «تأثیر قواعد بین‌الملل بانکی و نهادهای اقتصادی بین‌المللی بر فرآیند انتقال پول»، کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۰، ص ۹۴.

^۲ قنبرلو، عبدالله، تحریم بانک مرکزی ایران: مسایل و سیاست‌ها، پژوهشکده مطالعات راهبردی، (دی ۱۳۹۰)، ص ۲.

^۳ ر.ک. فصل اول و هفتم منشور سازمان ملل متحد.

فضای نسبتاً مناسب جدید، بی‌محابا به استفاده از تحریم روی آورد.^۱ شورای امنیت در پرتو فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد، با اعمال فشار بر دولت‌های ناقض حقوق بین‌الملل و به کارگیری ابزاری مانند تحریم، دول فوق‌الذکر را وادار می‌سازد تا رفتار خود را تغییر دهند^۲ و در این راستا می‌تواند با درخواست از اعضای سازمان ملل متحد، مبنی بر متوقف ساختن تمام یا بخشی از روابط اقتصادی، ارتباطات راه آهن، دریایی، هوایی، پستی، تلگرافی، رادیویی و سایر وسایل ارتباطی و قطع روابط سیاسی، از حمایت ویژه اعضا بهره‌مند گردد.^۳ بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری، از جمله عوامل بسیار مهم در برقراری و توسعه روابط تجاری به شمار می‌آیند و تقریباً تمام اعضای جامعه جهانی، به کلیدی بودن نقش بانک‌ها در گسترش تجارت و تاثیر آن‌ها در توسعه اقتصاد ملی و بین‌المللی، اذعان دارند. لذا اخیراً شاهد آن هستیم که کشورها با آگاهی از اهمیت نظام بانکی برای مجبور ساختن دول ناقض حقوق بین‌الملل، دست بر روی سیستم بانکی آن کشور گذاشته و با هدف تحریم قرارداد نظام بانکی و مالی کشور مذکور، عملاً ارتباط تجاری وی را با دنیای پیرامونش قطع یا محدود می‌نمایند.

بند اول: تحریم اقتصادی از منظر حقوق بشر

امروزه با ممنوع شناخته شدن جنگ و توسل به زور، استفاده از ابزارهای غیرنظامی به عنوان نوعی مجازات، علیه کشورهای ناقض حقوق بین‌الملل، در نظر گرفته و اعمال روش‌های تنبیهی و عاری از خشونت، مانند تحریم‌ها از مرسوم‌ترین مجازات‌های غیرنظامی، به شمار می‌رود. در واقع، تحریم ابزاری در جهت حفظ صلح و امنیت بین‌المللی است که می‌تواند به منظور نیل اهداف مختلفی چون، بازدارندگی^۴، پیروی^۵، تنبیه^۶ و غیره باشد. تحریم‌ها ممکن

^۱. زمانی، قاسم، مظاهری، جمشید. تحریم‌های هوشمند شورای امنیت در پرتو قطعنامه ۱۹۲۹: حفظ یا تهدید صلح. مجله حقوقی بین‌المللی، ش ۴۴. (بهار و تابستان ۱۳۹۰). ص ۱۱۵.

^۲. منشور سازمان ملل متحد، صراحتاً اصطلاح تحریم را بیان ننموده است اما در مقررات آن از اجرای اقداماتی یاد می‌کند که در عمل می‌تواند به صورت تحریم اجرا شود. برای اطلاعات بیشتر نک: موسی‌زاده، رضا و کوهی، ابراهیم. حقوق سازمان‌های بین‌المللی: حقوق شورای امنیت. انتشارات میزان. ۱۳۸۹.

^۳. ماده ۴۱ منشور سازمان ملل متحد.

^۴. Compliance.

^۵. Deterrence.

^۶. Punishment.

است اقتصادی، سیاسی، نظامی، ارتباطی، آموزشی، فرهنگی، ورزشی و باشد. در میان انواع تحریم، استفاده از تحریم‌های اقتصادی^۱، کاربرد بیش‌تری دارد؛ به گونه‌ای که حقوقدانان از دهه اخیر، با عنوان «دهه تحریم اقتصادی»، یاد می‌کنند. هم‌چنین، تمایل کشورهای قدرتمند به استفاده از مجازات‌های اقتصادی، سبب شده تا این شیوه به یکی از موضوعات جالب و بحث برانگیز حقوق بین‌الملل، تبدیل شود.

از دید حقوق بین‌الملل، در آن دسته از تحریم‌های بین‌المللی که از طرف شورای امنیت سازمان ملل متحد و براساس فصل هفتم منشور اعمال می‌شود، مشروعیت لازم وجود دارد.^۲ از این رو، نوعی اجماع بین‌المللی در اعمال تحریم‌ها، به چشم می‌خورد. اجماع موجود از یک سو، و ماهیت تنبیهی و قهرآمیز تحریم‌ها، از سوی دیگر سبب شده تا تحریم‌ها به عنوان یک راهکار مناسب، جایگزین جنگ نظامی شوند و با مقبول واقع شدن از جانب اعضای جامعه جهانی، بیش از پیش مورد استفاده قرار گیرند. ارائه تعریفی جامع و مانع از معنای دقیق تحریم‌های اقتصادی، که متضمن تمامی عناصر اساسی تعریف باشد، کاری بس دشوار است و همین دشواری باعث شده که تعاریف متنوعی از سوی حقوقدانان و صاحب‌نظران در خصوص تحریم‌های اقتصادی، ارائه شود.^۳ به عنوان مثال «رابرت ژیلپین» تحریم اقتصادی را دستکاری روابط اقتصادی به منظور اهداف سیاسی، می‌داند.^۴ بنا به نظر «داکسی»، تحریم‌های اقتصادی، اقدامات منفی محسوب می‌گردند که درصدد تاثیرگذاری بر رفتار کشور از طریق تهدید و در صورت ضرورت، تحمیل مجازات به منظور عدم رعایت قانون می‌باشند.^۵ «باری کارتر»^۶ نیز

^۱Economic Sanction.

^۲زهرانی، مصطفی، تحریم‌های اقتصادی از نظر تا عمل، سیاست خارجی، ش ۱، (بهار ۱۳۷۶)، ص ۱۸. برای اطلاع بیشتر نک: فرخ سیری، منصور، محدودیتهای شورای امنیت در اعمال تحریم‌های اقتصادی، مجله حقوقی بین‌المللی، ش ۳۹، (پاییز و زمستان ۱۳۸۷).

^۳. برای آگاهی بیشتر از نظرات اندیشمندان حقوقی در خصوص تحریم‌های اقتصادی و گستره ی نفوذ آن، نک: زهرانی، مصطفی، نظریه‌های تحریم اقتصادی، موسسه چاپ و انتشار وزارت امور خارجه، چاپ اول، ۱۳۷۶.

^۴. پیشین، ص ۴.

^۵Doxy, Margaret, International sanction: A framework for Analysis with special Report to the U.N and southern Africa, journals. Volume ۲۶, Summer ۱۹۷۲, p ۵۲۸.

^۶Barrey, E. Carter

معتقد است که تحریم‌های اقتصادی، نوعی از اقدامات قهری هستند که به جهت وادار نمودن کشورها برای تغییر در سیاست و رفتارشان، علیه آن‌ها اعمال می‌شود. وی همچنین بیان می‌دارد که حداقل اثر تحریم اقتصادی اگر منجر به تغییر سیاست کشور هدف نشود آن است که موضع مخالف کشور وضع‌کننده تحریم را در خصوص رفتارهای دولت خارجی، صراحتاً مشخص می‌نماید.^۱ از مجموع نظرات اندیشمندان حقوقی در می‌یابیم که «تحریم اقتصادی»، به معنای اقدامات غیرنظامی است که تاثیر نامطلوبی بر انتقال کالا، خدمات یا دارایی‌های مالی کشور هدف تحریم می‌گذارد و هدف از اعمال آن، تنبیه یا مجازات، وادار ساختن کشور هدف به تغییر مواضع سیاسی خود و یا اعلام نارضایتی از اقدامات و رفتارهای آن می‌باشد.^۲ کشورهای تحریم‌کننده، نقض حقوق بشر از سوی کشور هدف را اصلی‌ترین عامل وضع تحریم می‌دانند و با این ادعا مبادرت به اعمال و اجرای تحریم می‌ورزند. تحریم به دلیل نقض حقوق بشر، از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد، ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا و... بارها صورت گرفته است. تحریم به بهانه‌ی نقض حقوق بشر، در واقع نوعی از مداخله بشردوستانه است که بدون توسل به زور و برای جلوگیری از نقض حقوق صورت می‌گیرد. اگرچه تحریم کنندگان به انگیزه‌ی مقابله با نقض حقوق بشر، اقدام به وضع تحریم می‌نمایند اما در عمل تحریم‌های مزبور، به حقوق و آزادی‌های شهروندان دولت هدف لطمات جبران‌ناپذیری وارد می‌کند. بنابراین افراد یک دولت قربانی سیاست‌های نادرست کشور متبوع و رفتارهای سختگیرانه‌ی دول ارسال‌کننده تحریم می‌شوند. در سال‌های اخیر، نگرانی فزاینده‌ای در مورد اثرات منفی تحریم اقتصادی، بر مردم عادی آسیب‌پذیر و همچنین اثرات جنبی آن بر کشورهای ثالث بوجود آمده است. لذا تحریم‌های هدفمند یا هوشمند^۳ در واکنش به این نگرانی‌ها ظهور کردند. تحریم‌های هدفمند به واقع، یکی از راه‌کارهای کاهش اثرات نامطلوب تحریم‌های اقتصادی بر مردم عادی و رعایت حقوق بین‌الملل بشر در اجرای برنامه‌های تحریم اقتصادی می‌باشد. در این نوع تحریم‌ها مقامات دولتی و آن دسته از افراد یا گروه‌هایی مشمول

^۱Davidsson,Elias,Towards a Definition of Economic Sanctions.November۲۰۰۳.p.۱.

^۲ نباتی، مهسا، «مصونیت بانک‌های مرکزی در حقوق بین‌الملل با تاکید بر توقیف اموال بانک مرکزی ایران توسط ایالات متحده آمریکا»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال (تابستان ۱۳۹۲) ص ۷۶

^۳Smart Sanction.

تحریم قرار می گیرند که تغییر رفتار آن‌ها، هدف اصلی تحریم را تشکیل می دهد.^۱ به رغم این که تحریم‌های هوشمند، آثار منفی حقوق بشری ناشی از اجرای تحریم‌ها را کاهش میدهند و به مفهوم صلح پایدار و حفظ آن نزدیک تر هستند، اما معایب و کاستی‌های جدی دارند که در بلند مدت می تواند آسیب‌های غیرقابل اغماضی به مردم عادی کشور هدف وارد آورد.^۲

بند دوم: تحریم سیستم بانکی ایران

متأسفانه در طول حیات حقوق بین الملل، بارها شاهد بروز جنگ‌های اقتصادی و تجاری و یا به تعبیر دیگر، تحریم‌های اقتصادی بوده ایم. امروزه، این نوع از تحریم‌ها بیش تر در حوزه نظام بانکداری کشور هدف رخ می دهد. به دیگر عبارت، کشورهای ارسال کننده تحریم با هدف قرار دادن فرآیند نقل و انتقال پول ملی، صدور و ورود ارز، گشایش اعتبارات اسنادی^۳ و... سیستم بانکی یک کشور را فلج کرده و از این طریق، کشور مذکور را وادار به تغییر رفتار و سیاست خود می نماید.

باید دقت داشت که نقض مصونیت‌های بانکی، فقط ناظر به اعمال تحریم‌های اقتصادی نمی - باشد. از قرن نوزدهم میلادی، بحث توقیف اموال بانک‌های مرکزی دولت خارجی مطرح شد. دو قضیه «ترندکس»^۴ و «آکتیمون»^۵ بهترین نمونه، در این خصوص می باشند.

در پرونده «ترندکس»، بانک مرکزی نیجریه که شخصیت حقوقی مستقل از دولت داشت یک اعتبارنامه به نفع شرکت سوئیسی «ترندکس» به منظور پرداخت قیمت سیمان، که بوسیله وزارت دفاع نیجریه برای مقاصد نظامی، سفارش داده شده بود، صادر نمود. پس از سقوط دولت نیجریه، دولت جدید به بانک مرکزی نیجریه دستور داد که قیمت سیمان را نپردازد. از این رو، شرکت «ترندکس» به اقامه دعوی علیه بانک مرکزی نیجریه، برای مطالبه مبلغ اعتبار

^۱ فرخی، منصور: «مناسبات متقابل میان تحریم‌های اقتصادی و حقوق بین الملل بشر»، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۸، ص ۲۲۲.

^۲ برای اطلاع بیشتر از تحریم‌های هوشمند، نک: زمانی، قاسم و مظاهری، جمشید. پیشین.

^۳ Letter of Credit .

^۴ TRENDTEX TRADING CORPORATION V. CENTRAL BANK OF NIGERIA (۱۹۷۵ T.NO. ۳۶۶۳).

^۵ LIBYA V. AC`N SA, SWISS FEDERAL TRIBUNAL. (۲۴ april ۱۹۸۵), ۸۲ ILR. ۳۰.

اسنادی مبادرت ورزید. دادگاه پژوهش انگلیس اعلام نمود که بانک نیجریه، نمی تواند به قاعده مصونیت استناد کند، چرا که بانک مذکور، شخصیت حقوقی مستقل از دولت نیجریه دارد. بنابراین اجازه ی توقیف اموال بانک مرکزی نیجریه را صادر کرد.^۱ اموال بانک مرکزی نیجریه یک بار دیگر در قضیه «هیسپانو»^۲، از سوی دادگاه پژوهش انگلیس مورد توقیف قرار گرفت.^۳ اگرچه، در سال ۱۹۷۸، دولت بریتانیا قانونی در خصوص مصونیت دولت تصویب می کند و اموال بانک مرکزی و مراجع پولی کشور خارجی را مشمول اموالی که برای مقاصد تجاری به کار می رود، ندانسته و اعراض از مصونیت را به منظور توقیف اموال لازم می داند.^۴ نمونه ی دیگر توقیف اموال بانک مرکزی به رأی دادگاه فدرال سوئیس در مورد پرونده ی دولت لیبی علیه شرکت «آکتیمون» بازمی گردد. شرکت «آکتیمون» یک شرکت سوئیسی بود، که با دولت لیبی قرارداد سرمایه گذاری منعقد نموده و پس از بروز اختلافاتی از این دولت شکایت کرد. شرکت «آکتیمون» در درخواست خود به دادگاه بدوی، خواهان توقیف دارایی های بانک مرکزی لیبی در سوئیس شد و به دنبال موافقت دادگاه با درخواست شرکت «آکتیمون»، دولت لیبی به این اقدام اعتراض نمود. دادگاه سوئیس این گونه استدلال کرد که مصونیت بانک های مرکزی مطلق نبوده و استثنائاتی بر آن وارد است. به علاوه دادگاه سوئیس با جمع میان دو معیار هدف و ماهیت، اعمال تصدی گرایانه بانک مرکزی دولت خارجی را، از دایره ی شمول دکرترین مصونیت خارج ساخت. در قضیه «آکتیمون»، دادگاه به این نتیجه رسید که اوراق بهادار موجود در نزد بانک مرکزی لیبی، دارای خصیصه حاکمیتی نبوده و از آن جا که اقدامات دولت لیبی در این مورد مستقیماً توسط خود دولت صورت گرفته و نه بانک مرکزی، این اقدامات جزء اعمال تصدی گرایانه و تجاری محسوب می شوند. نکته مهم در

^۱ See Court's Judgement on: www.docenti.unimc.it. ۳-July-۲۰۱۳.

^۲ Hispano Americana Mercantil S.A V. Central Bank Of Nigeria (۱۹۷۹).

^۳ دادگاه فرانکفورت آلمان نیز در سال ۱۹۷۵، درباره دعوی مطروحه علیه بانک مرکزی نیجریه حکم مشابهی صادر نمود. رک: پانوشث شماره ۱۸۹.

^۴ انصاری معین، پرویز. همان. ص ۱۰۹.

این قضیه آن است که دادگاه بیان داشت که طرح دعوی از سوی دولت لیبی، استقلال بانک مرکزی این دولت را زیر سوال می‌برد.^۱

اما تحریم اموال بانک‌های مرکزی دولت خارجی با توقیف اموال این نهادها تفاوت دارد. اولین بانک مرکزی که در فهرست تحریم قرار گرفت به دولت عراق تعلق دارد. بانک مرکزی این کشور برای اولین بار به طور جدی وفق دستورالعمل ۱۳۳۰۳ در سال ۲۰۰۳ توسط وزارت خزانه‌داری آمریکا مورد تحریم قرار گرفت. در زمانی که «صدام حسین» به اتهام داشتن سلاح‌های کشتار جمعی از سوی آمریکا تحت فشار بود دستورالعمل مذکور وضع شد و براساس آن تمام دارایی‌ها و سرمایه‌های منقول و غیرمنقول مربوط به این بانک بلوکه و تمام اشخاص و نهادهای آمریکایی از برقراری ارتباط و معامله با آن برای آمریکایی‌ها ممنوع شد.^۲ پس از سقوط «صدام حسین» تحریم‌های بانکی وضع شده علیه این دولت لغو گردید. دومین بانک مرکزی که هدف تحریم قرار گرفت، بانک مرکزی دولت لیبی می‌باشد. به دنبال بروز ناآرامی و گسترش اعتراضات مردمی که شدیداً از سوی «معمر قذافی» رئیس وقت دولت لیبی محکوم شد، شورای امنیت سازمان ملل متحد^۳، اعضای اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا، این دولت را هدف تحریم قرار دادند. در پی تحریم‌های اتخاذی شورای امنیت در امور مسافرتی و تسلیحاتی، اعمال مناطق پرواز ممنوع، انسداد دارایی کارمندان دولتی و توقیف اموال بانک مرکزی لیبی، آمریکا و اروپا نیز از الگوی مشابهی پیروی کردند.^۴

پس از انتقال قدرت به شورای ملی لیبی، و به رسمیت شناخته شدن آن از سوی مجمع عمومی سازمان ملل متحد شورای امنیت قطعنامه‌ای را به تاریخ ۱۶ سپتامبر ۲۰۱۱ صادر نمود. مطابق با قطعنامه مذکور، برخی از دارایی‌های تحریم شده لیبی، آزاد گردید و تعدیلاتی در

^۱ برای اطلاع بیشتر نک: قنبری، حمید، محدودیتهای مصونیت بانک مرکزی: رای دادگاه فدرال سوئیس در مورد پرونده لیبی علیه آکیمون. تازه های اقتصاد. ش ۱۳۰. (زمستان ۱۳۸۹).

^۲ برای مطالعه بیشتر رک: فشار تندروها بر اوباما برای تحریم ایران، هفته نامه آسمان، ش ۵. (آبان ۱۳۹۰). قابل دسترسی در سایت: www.asemanweekly.com

^۳ شورای امنیت به موجب قطعنامه های ۱۹۷۰ و ۱۹۷۳ و با تمرکز بر روی کمک های بشردوستانه، لیبی را تحریم نمود.

^۴ Available at: www.asremrooz.ir

مفاد قطعنامه‌های پیشین صورت گرفت. در نهایت یک هفته پس از کشته شدن قذافی، قطعنامه دیگری به شماره ۲۰۱۶ به اتفاق آرا صادر شد و کلیه تحریم‌های اعمال شده علیه لیبی از جمله تحریم بانک مرکزی این دولت، ملغی‌الآثر شد. با شناخته شدن لیبی به عنوان یک دولت آزاد ایالات متحده در راستای حمایت از اقدام شورای امنیت، تحریم‌های وضع شده علیه لیبی را لغو نمود.^۱ اتحادیه اروپا نیز، به منظور کمک به اقتصاد لیبی و با تاکید بر این نکته که هدف اصلی اتحادیه از تحریم بانک مرکزی لیبی مقابله با نقض حقوق بشر در این دولت بوده، در ۲۰ دسامبر ۲۰۱۱ از تصمیمات خود صرف نظر نمود و تحریم‌های مالی لیبی را لغو کرد. دولت جمهوری اسلامی ایران کشور دیگری است که هدف تحریم قرار گرفته است. در سال‌های اخیر، نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران به بهانه‌های مختلف، از سوی سازمان ملل متحد، کشورهای اروپایی و ایالات متحده آمریکا مورد تحریم قرار گرفته است. آغاز تحریم‌های بانکی علیه دولت ایران، به قطعنامه‌های شورای امنیت بازمی‌گردد. از میان قطعنامه‌های صادر شده شورا علیه ایران، سه قطعنامه صراحتاً به روابط بانکی این دولت با سایر کشورها می‌پردازد. در اولین قطعنامه که به شماره ۱۷۴۷ در سال ۲۰۰۷ صادر شد^۲، شورای امنیت ضمن تاکید بر مفاد قطعنامه‌های پیشین^۳ نگرانی جدی خود را از فعالیت‌های هسته‌ای ایران ابراز نمود.^۴ شورا همواره بر تعهدات خود مبنی بر اجرای هرچه بهتر معاهده منع گسترش تسلیحات هسته‌ای^۵ تاکید داشته و در این مسیر پیوسته خواستار تمکین تمام کشورهای عضو معاهده، به اجرای کامل مفاد آن بوده است. در مورد ایرانپ شورا به منظور وادار کردن این کشور به اجرای قطعنامه‌های سابق و حصول اطمینان از صلح آمیز بودن مقاصد برنامه‌های اتمی آن، تصمیم به صدور قطعنامه ۱۷۴۷، گرفت. در قطعنامه مذکور، که به اتفاق آرا تصویب شد از کلیه کشورها تقاضا شد تا همکاری خود را با شرکت‌های ایرانی درباره انرژی هسته‌ای،

^۱ ایالات متحده آمریکا، در ۱۷ دسامبر ۲۰۱۱، تحریم‌های اعمال شده علیه دولت لیبی را لغو کرد.

^۲ Adopted by the Security Council at ۵۶۴۷th meeting on ۲۴ March ۲۰۰۷.(S/RES/۱۷۴۷)

^۳ منظور قطعنامه‌های ۱۶۹۶ و ۱۷۳۷ میباشد که در سال ۲۰۰۶ میلادی علیه برنامه‌های هسته‌ای ایران صادر شد.

^۴ برای آگاهی بیشتر نک: فلسفی، هدایت الله، صلح جاویدان و حکومت قانون: دیالکتیک همانندی و تفاوت، انتشارات فرهنگ نشر نو، چاپ اول ۱۳۹۰.

کاهش دهند. شورای امنیت، علاوه بر ممنوعیت صادرات و واردات سلاح‌های سنگین به ایران مهلت شصت روزه‌ای برای پایان دادن ایران به غنی سازی اورانیوم، تعیین کرد. در ضمیمه‌ی قطعنامه ۱۷۴۷، فهرستی از نهادها و افرادی که به تعبیر شورا با برنامه‌های هسته‌ای ایران در ارتباط هستند ارائه شده که نام «بانک سپه» و «بانک بین‌المللی سپه» نیز به چشم می‌خورد. شورا انگیزه خود از تحریم این دو نهاد بانکی را حمایت آن‌ها از سازمان صنایع هوا و فضا و همچنین موسسات وابسته به آن توصیف می‌کند.^۱

نزدیک به یک سال بعد، قطعنامه ۱۸۰۳ از سوی شورای امنیت صادر شد.^۲ شورای امنیت هم‌چنان معتقد بود که برنامه‌های اتمی ایران برای مقاصد صلح‌آمیز نبوده و گزارشات ارسالی ایران به «آژانس بین‌المللی انرژی اتمی»^۳ فاقد شفافیت لازم است.^۴ شورا از کلیه کشورهای، درخواست نمود تا در روابط پولی و فعالیت‌های مالی موسسات خود با بانک‌های مستقر در ایران نهایت دقت را به خرج دهند. شورای امنیت هم‌چنین بر روابط مالی دو بانک «ملی» و «صادرات» و کلیه شعبات و شرکت‌های تابع آن‌ها در خارج از ایران نیز تاکید ویژه‌ای نمود و هدف خود از تصویب قطعنامه‌ی فوق را، جلوگیری از گسترش فعالیت‌های هسته‌ای و ممانعت از تکثیر و توسعه تسلیحات نظامی اتمی توسط ایران، اعلام داشت. دو سال بعد، قطعنامه ۱۹۲۹ در خصوص کاهش روابط مالی با دولت ایران، به منظور مقابله با برنامه‌های اتمی این کشور، توسط شورای امنیت صادر شد.^۵ شورای امنیت توصیه جدی می‌کند تا کشورها روابط مالی خود با بانک مرکزی ایران را حداقل امکان محدود کنند و قصد خود از درج نام بانک مرکزی در این قطعنامه را کمک بانک مرکزی ایران به گسترش فعالیت‌های حساس هسته‌ای و تکثیر تسلیحات اتمی این کشور بیان می‌کند، لذا درصدد ممانعت از این امر بر می‌آید. با تدقیق در مفاد قطعنامه‌های ۱۷۴۷، ۱۸۰۳ و ۱۹۲۹ در می‌یابیم که شورای امنیت، قصد آن را نداشته تا

^۱ قطعنامه ۱۷۴۷، گروه صنعتی شهید همت و گروه صنعتی شهید باقری را، به عنوان موسسات وابسته و تحت حمایت بانک سپه و بانک بین‌المللی سپه معرفی می‌کند.

^۲ Adopted by the Security Council at ۵۸۴۸th meeting on ۳ March ۲۰۰۸. (S/RES/۱۸۰۳).

^۳ IAEA: International Atomic Energy Agency.

^۴ See more info on: www.iaea.org

^۵ Adopted by the Security Council at its ۶۳۳۵th meeting on ۹ June ۲۰۱۰. (S/RES/۱۹۲۹).

مستقیماً بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران را به خاطر برنامه‌ی هسته‌ای هدف تحریم قرار دهد. علت آن که شورا می‌توانست رویه‌ای مشابه با قطعنامه ۱۷۴۷، را در نظر گیرد و صراحتاً بانک مرکزی را در فهرست موسسات تحریم شده بگنجانند. بنابراین می‌توان این گونه استدلال نمود که شورای امنیت، به ترغیب کشورها برای کاهش روابط مالی خود با بانک مرکزی ایران بسنده کرده است. سازمان ملل متحد از سال ۲۰۰۷ میلادی، از کلیه کشورها درخواست کرد تا در روابط مالی و بانکی خود با دولت ایران، دقت لازم را داشته باشند و کشورهای عضو خود را ملزم به انسداد دارایی‌های بانک‌های «سپه»، «ملی» و «صادرات»^۱ کرد.^۲ اتحادیه اروپا نیز همسو با اقدامات سازمان ملل متحد، برای متوقف کردن برنامه‌های هسته‌ای ایران و ساخت موشک‌های بالستیک، تصمیم به تحریم ایران می‌گیرد.^۳ با این تفاوت که تحریم‌های وضع شده از جانب اتحادیه اروپا، محدوده‌ی بسیار گسترده‌تری نسبت به تحریم‌های شورای امنیت دارد و شامل مسدود کردن دارایی، محدودیت‌های مسافرتی، ممنوعیت‌های تجارتي و معاملاتی و... می‌شود.^۴

سال ۲۰۱۲ میلادی از روزهای آغازین خود، با تشدید تحریم‌ها علیه ایران همراه بوده است. و در ۲۳ ژانویه همین سال با تنگ‌تر شدن حلقه تحریم‌های اقتصادی، بانک مرکزی در فهرست تحریم‌شدگان اتحادیه اروپا قرار گرفت.^۵ تنها استثنایی که به کشورهای عضو اجازه‌ی از سرگیری روابط مالی و پولی خود با بانک مرکزی ایران را می‌دهد رضایت و تشخیص مقامات دولتی آن‌ها است.^۶

^۱ بانک سپه به موجب قطعنامه ۱۷۴۷، بانک ملی در قطعنامه ۱۸۰۳ و بانک صادرات براساس قطعنامه ۱۹۲۹، تحریم شدند.

^۲ Lester, Maya & Hobson, Fred: Targeted sanctions and sanctions Targeted: Iranian Banks In The European Court. Butterworths Journal of International Banking and Financial Law. May ۲۰۱۳. p. ۲۷۸.

^۳ EU Sanction On Iran: Available at: www.Mcnairchambers.com. ۴-July-۲۰۱۳.

^۴ Lester, Maya & Hobson, Fred. op. cit.

^۵ Lester, Maya & Hobson, Fred. ibidem.

^۶ Pullen, Mike: INTERNATIONAL TRADE ALERT, DLA Paper. October ۲۰۱۲. p. ۱.

دولت آمریکا تا کنون بیست بانک تجاری دولتی، تخصصی دولتی، تخصصی غیردولتی و شعب بانک‌های خارجی در ایران، هدف تحریم قرار داده است.^۱ اما در ۲۱ نوامبر ۲۰۱۱، ایالات متحده درخصوص نظام بانکی ایران، تصمیمات جدی اتخاذ نمود. در تاریخ فوق‌الذکر، وزارت دارایی آمریکا، اعلام کرد تمام موسسات مالی و بانکی ایران، اعم از خصوصی و دولتی و حتی بانک مرکزی ایران، طبق بخش ۳۱۱ قانون میهن‌پرستی ایالات متحده آمریکا^۲ تحریم می‌شوند.^۳ ایالات متحده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران را به اتهام پولشویی، در فهرست تحریم‌شدگان گنجانده و هدف خود را به انزوا کشاندن سیستم بانکداری ایران، قطع کردن ارتباط ایران با نظام مالی جهانی و ایالات متحده، کسب آگاهی بیشتر درباره روابط مالی مشتریان خود با ایران و حصول اطمینان از عدم دخالت ایران در امور آنان بیان داشت.^۴ تحریم‌های مالی و قطع دسترسی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با شبکه جهانی ارتباطات مالی، شرایط اقتصادی پیچیده‌ای را در ایران پدید آورده که به کاهش ارزش ریال در مقابل ارزهای خارجی منجر شده است.^۵

شورای امنیت سازمان ملل متحد، در قالب فصل هفتم منشور، از این حق برخوردار می‌باشد که، در صورت هرگونه تهدید علیه صلح، نقض صلح و یا تجاوز، از ابزارهای اقتصادی بهره گیرد و از اعضای سازمان برای پیشبرد اهداف مزبور، کمک بگیرد. از این رو تحریم‌های اقتصادی شورا و به طور مشخص تر، تحریم‌های بانکی علیه کشورهای هدف اگرچه فاقد وجاهت اخلاقی است اما مشروعیت قانونی لازم در مجامع بین‌المللی برای آن ایجاد شده است. اتحادیه اروپا، ایالات متحده آمریکا

^۱ برای آشنایی بیشتر با بانکهای ایرانی نک: www.cbi.ir و برای مشاهده فهرست بانک های تحریم شده نک:

www.ir.voanews.com

^۲ USA PATRIOT ACT.

^۳ Developments in US and UK sanctions against IRAN. November ۲۰۱۱. p۴. Available at: www.cov.com

^۴ Ibidem

^۵ انصاریان، مجتبی: «تحریم‌های بین‌المللی و یکجانبه علیه ایران از دیدگاه حقوق بشر: آثار آن بر حقوق

و سایر کشورهایی که نظام بانکداری کشورها از جمله ایران را هدف تحریم قرار می‌دهند با استناد به ماده ۱۰۳ منشور، اعمال خود را توجیه می‌نمایند.

بخش دوم: ایالات متحده آمریکا و نقض مصونیت بانک مرکزی ایران

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و به تغییرات دیپلماتیک در روابط ایران با کشورهای غربی، ایالات متحده آمریکا، اقدامات تنبیهی شدیدی را علیه کشورمان به کار گرفته و سیاست خارجی این دولت در برابر ایران، همواره خصمانه بوده، بطوری که ایران، بارها به صورت یک‌جانبه از سوی آمریکا هدف تحریم قرار گرفته است. تصرف سفارت آمریکا در تهران و بازداشت ۵۲ تن از کارکنان سفارت، توسط دانشجویان پیرو خط امام خمینی (ره)، نقطه آغازی شد تا ایالات متحده آشکارا به مخالفت همه‌جانبه با برنامه‌های جمهوری اسلامی ایران برخیزد. پس از این واقعه ایالات متحده در طول هشت سال جنگ تحمیلی ایران با عراق، با اعمال فشار و وضع تحریم علیه ایران حمایت‌های گسترده‌ای از حزب بعث عراق کرد. از طرف دیگر، دستیابی ایران به فناوری هسته‌ای، در سالیان اخیر بهانه‌ای شد تا ایالات متحده، جمهوری اسلامی را متهم به تلاش برای بدست آوردن سلاح‌های کشتار جمعی، تسلیحات اتمی و پشتیبانی از تروریسم کند.

بند اول: بیانیه الجزایر و انسداد اموال بانک مرکزی ایران

پس از به پیروزی رسیدن جمهوری اسلامی ایران، حوادثی به وقوع پیوست که در تاریخ سیاسی این کشور بی‌سابقه بود. یکی از اتفاقات مهم و منحصر به فرد حقوقی-سیاسی ایران، تصرف سفارت آمریکا در تهران و ماجرای گروگان‌گیری دیپلمات‌های آمریکایی است که در آبان ۱۳۵۸، رخ داد. علت اصلی تصرف سفارت، ادامه مداخله‌ی آمریکا در امور ایران و تحریک عوامل ضد انقلاب داخلی برای ایجاد درگیری‌های قومی و ناامنی در مناطق مرزی ایران به منظور کارشکنی و ممانعت از استقرار کامل نظام جمهوری اسلامی در کشور بود.^۱ در کنار این امر، سفر شاه مخلوع در همان دوران به بهانه درمان به آمریکا، برای مردم ایران که خواستار دستگیری و محاکمه وی بودند معنای دیگری جز تداوم حمایت‌های همه‌جانبه

^۱. ماروسی، علی. گزارش آرای دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا، جلد اول. انتشارات: معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات. چاپ اول. (۱۳۹۰). ص ۱۴.

آمریکا از رژیم پهلوی نداشت^۱ و همین اقدامات ایالات متحده کافی بود تا خشم مردم ایران شعله ور و احساسات آن‌ها جریحه‌دار گردد. از این رو، در ۱۳ آبان ۱۳۵۸۲، گروهی از جوانان ایرانی، موسوم به «دانشجویان پیرو خط امام»، با این اندیشه که سفارت آمریکا در تهران برای فعالیت‌های ضد انقلابی است^۲ به این محل حمله و ۵۲ تن از کارکنان سفارت را به اتهام جاسوسی به مدت ۴۴۴ روز، بازداشت کردند.^۳ به دنبال وقایع مذکور، «ابوالحسن بنی‌صدر»، وزیر موقت امور خارجه، اعلام کرد که دولت ایران قصد خروج کلیه سپرده‌های دلاری خود از بانک‌های ایالات متحده را دارد و با آگاهی یافتن مقامات آمریکایی از برنامه‌های احتمالی دولتمردان ایرانی، این کشور فوراً اقدام به مسدود کردن دارایی‌های ایران در داخل و خارج خاک ایالات متحده نمود. مبنای اقدامات ایالات متحده، فرمانی بود که «جیمی کارتر»^۴، ریاست جمهوری وقت آن دولت، در تاریخ ۱۴ نوامبر ۱۹۸۰، در این خصوص صادر کرد. متن دستور مزبور، به شرح ذیل می‌باشد: «بر اساس اختیاری که به عنوان رئیس جمهور آمریکا، قانون اساسی و قوانین ایالات متحده از جمله قانون راجع به اختیارات فوق‌العاده اضطراری اقتصادی بین‌المللی و قانون وضعیت فوق‌العاده ملی به عهده من گذاشته شده است، من جیمی کارتر، رئیس جمهور ایالات متحده به این نتیجه رسیدم که اوضاع ایران برای امنیت ملی، سیاست خارجی و اقتصاد آمریکا به طور غیر عادی و فوق‌العاده ایجاد مخاطره نموده و بدین وسیله به منظور مقابله با مخاطره مذکور حالت فوق‌العاده اعلام می‌کنم. بدین وسیله دستور می‌دهم کلیه اموال و منافع آن‌ها متعلق به دولت ایران، یا موسسات وابسته و تحت کنترل دولت مذکور و نیز بانک مرکزی ایران، که در قلمرو ایالات متحده هستند یا قرار می‌گیرند یا در تصرف و کنترل اشخاص تابع صلاحیت آمریکا بوده و یا در خواهند آمد، مسدود شوند. وزیر خزانه داری آمریکا مجاز است کلیه اختیاراتی را که بر اساس قانون اختیارات فوق‌العاده اقتصادی بین‌المللی به من تفویض گردیده است برای اجرای این دستور، مورد استفاده قرار

^۱. منبع پیشین.

^۲. چهارم نوامبر ۱۹۷۹.

^۳. برای آگاهی بیشتر از ماجرای گروگانگیری، نک: کریستوفر، وارن و همکاران: تجربه یک بحران (ریشه‌های سیاسی، حقوقی و مالی بیانیه‌های الجزایر). ترجمه: حلمی، نصرت‌الله، انتشارات میزان، چاپ اول. (۱۳۸۴).

^۴ Jimmy Carter

دهد. این دستور بلافاصله لازم‌الاجرا است و به کنگره اعلام و در دفتر دولت فدرال ثبت و منتشر خواهد گردید.^۱ «کارتر» به جهت توجیه تصمیمات خود، در گزارشی به کنگره اعلام داشت که؛ انسداد دارایی‌ها و منافع مالی دولت ایران سازمان‌های تابعه و موسسات تحت کنترل آن و بانک مرکزی ایران، برای ایالات متحده این اطمینان خاطر را فراهم می‌آورد که از منابع مزبور می‌توان برای پرداخت مطالبات قانونی شهروندان و موسسات ایالات متحده علیه ایران استفاده نمود.^۲ به دنبال انتشار خواسته‌های ایران دولت «الجزایر» در مقام میانجیگر، وارد صحنه شد و مذاکرات غیرمستقیم ایران و آمریکا را سر و سامان داد. بنابراین دولت «الجزایر» در ۱۹ ژانویه ۱۹۸۱، با وساطت در مذاکرات گسترده میان ایران و آمریکا، سه سند منتشر کرد و توافقات حاصله میان طرفین را به نوعی منعکس نمود. اسناد اصلی بیانیه‌های الجزایر، شامل «بیانیه دولت دموکراتیک و مردمی جمهوری الجزایر»، «بیانیه دولت جمهوری دموکراتیک و مردمی الجزایر درباره حل و فصل دعاوی توسط دولت ایالات متحده و دولت جمهوری اسلامی ایران» و «سند تعهدات»، می‌باشد. سند اول که به «بیانیه عمومی» یا «کلی» نیز موسوم است، حاوی ۴ ماده و ۱۷ بند است و تعهدات کلی طرفین در آن گنجانده شده است. سند دوم که به اختصار، «بیانیه حل و فصل» نیز نامیده می‌شود، در واقع مکمل بیانیه کلی بوده و سند تعهدات، به نوعی ضمیمه دو بیانیه مذکور می‌باشد، و در خصوص روش اجرای پاره‌ای از تعهدات مالی میان طرفین است.^۳ علاوه بر سه سند فوق، تعدادی موافقنامه‌ی فنی و بانکی نیز، میان بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی الجزایر، بانک مرکزی انگلیس، بانک فدرال رزرو نیویورک، بانک مرکزی هلند و بانک تصفیه هلند، منعقد شد که موضوع

^۱ محبی، محسن: دیوان داوری دعاوی ایران-ایالات متحده آمریکا. ترجمه: حبیبی، محمد. انتشارات شهردانش. چاپ دوم. (۱۳۹۰). صص ۹۴-۹۳.

^۲ کرسٹوفر، وارن. همان. ص ۵۵۷.

^۳ برای مطالعه متن کامل بیانیه‌های الجزایر شماره‌های ۱ (زمستان ۱۳۶۳)، ۲ (بهار ۱۳۶۴) و ۳ (تابستان ۱۳۶۴)، مجله حقوقی بین‌المللی را ملاحظه فرمایید. همچنین نک: احمدی و استانی، عبدالغنی، شرح مختصر بیانیه‌های الجزایر. مجله حقوقی بین‌المللی، ش ۱. (زمستان ۱۳۶۳).

آن‌ها نحوه‌ی آزاد شدن دارایی‌ها و حساب‌های بانکی ایران و نگاه‌داری وجوه در یک حساب امانی اولیه و نیز در یک حساب تضمینی برای دیوان دآوری ایران و آمریکا بود.^۱

بیانیه‌های الجزایر، متضمن جنبه‌های حقوقی، سیاسی و مالی گوناگونی است و از آغاز تدوین تا کنون محتوای بیانیه‌ها دستخوش تفاسیر متفاوتی از سوی حقوقدانان برجسته‌ی داخلی و خارجی شده است. علاوه بر این، اعتبار بیانیه این امکان را فراهم می‌نماید تا در دعاوی متعدد با منشأ مختلف، همواره مورد استناد دول ایران و ایالات متحده آمریکا واقع شود. اما آن‌چه این نوشتار مدنظر دارد، بعد مالی و اقتصادی بیانیه می‌باشد. تحریم‌های کنونی بانک مرکزی از جانب آمریکا، سبب شد تا بار دیگر مفاد بیانیه مورد بحث و مناقشه قرار گیرد. به اعتقاد برخی از حقوقدانان ایرانی، عهدنامه الجزایر فاقد هرگونه محدودیت زمانی است و از دید طرفین آن هم‌چنان تداوم و اعتبار دارد.^۲ از این رو، دولت آمریکا می‌بایست از اعمال هر نوع تحریم تجاری و اقتصادی، علیه دولت ایران و نهادهای تحت حمایت آن، اجتناب ورزد و این تکلیف ایالات متحده فقط ناظر به حل بحران گروگانگیری نیست. برای این اساس حقوقدانان ایرانی اعتقاد دارند که اقدام کنگره به اختصاص دادن بودجه، برای اعمال تحریم‌های جدید، به منزله‌ی زیر پا نهادن تعهدات مقرر در بیانیه‌های الجزایر می‌باشد.

بخش سوم: اقدامات ایالات متحده آمریکا علیه بانک مرکزی ایران

با تحقق انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷، روابط ایران و ایالات متحده آمریکا، به تیرگی گرایید و از آن پس ایالات متحده در صدد برآمد تا از تمام توان خود برای مخالفت با برنامه‌ها و اهداف جمهوری اسلامی ایران بهره گیرد. به واقع ایالات متحده از ظرفیت قوای مجریه و مقننه خود نهایت استفاده را برد تا قوانین شدیدی را علیه دولت ایران وضع و اجرا نمایند.

^۱. ماروسی، علی. همان، ص ۲۰.

^۲. برای اطلاع از دیوان دآوری ایران و ایالات متحده نک: ممتاز، جمشید، رنجریان، امیرحسین: مداخله آمریکا در امور ایران و اقامه دعوای ایران در دیوان دآوری ایران و آمریکا: فصلنامه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۳۷. (تابستان ۱۳۷۶)، ص ۵۳. و همچنین نک: سیفی، سید جمال. اعتراضات شکلی علیه احکام صادره از دیوان دآوری ایران-ایالات متحده. ترجمه: محمدی، پروین. دیدگاه‌های حقوقی، ش ۵. (بهار و تابستان ۱۳۷۶).

علاوه بر این، نفوذ و قدرت آمریکا نیز در عرصه بین‌المللی سبب گشت تا کشورهای هم‌پیمان با آن، در جهت حمایت از منافع آمریکا و مخالفت با ایران گام بردارند. به عنوان مثال کشورهای عضو اتحادیه اروپا، کانادا و... به‌رغم وجود هرگونه ادله، ایران را به حمایت از جنبش‌های ستیزه‌جو در خاورمیانه و سوءاستفاده از موقعیت استراتژیک در منطقه خلیج فارس متهم نمودند.^۱ اگرچه تا سال ۲۰۰۲ اعضای اتحادیه اروپا، نگرانی جدی درباره برنامه‌های ایران نداشتند اما با آغاز فعالیت‌های هسته‌ای ایران تغییر مشی داده و اقدام به تحریم ایران نمودند. به طوری که در ۲۱ نوامبر ۲۰۱۱، صراحتاً بیان داشتند کلیه روابط خود را با موسسات مالی و اعتباری ایران و مهم‌تر از همه با بانک مرکزی قطع کرده و دیگر تمایلی به انجام معاملات مالی با دولت ایران ندارند.^۲

ایالات متحده قوانین متعددی^۳ در خصوص کاهش روابط مالی بانک‌های آمریکایی با موسسات و بانک‌های ایرانی دارد و با در نظر گرفتن مجازات‌های مالی سنگین برای بانک‌های آمریکایی ناقض قانون محدودیت تجارت با ایران به هدف خود نایل گشته است.^۴ در خصوص بانک‌های خارجی نیز، آمریکا با معرفی بانک‌های ایرانی در حمایت از تروریسم، از موسسات مالی و اعتباری دولت‌های خارجی تقاضا نمود تا در روابط مالی خود با ایران تجدیدنظر کنند و حتی وزارت خزانه‌داری آمریکا توانست، نزدیک به ۱۴۵ بانک خارجی در

^۱ Katzmen, Kenneth: Congressional Research Service: Iran sanction. ۱۳ June ۲۰۱۳. p۳۷.

^۲ Ibid.

^۳ قانون اختیارات فوق العاده اقتصادی (IEEPA) مصوب ۱۹۷۷ و قانون مجازات‌های ایران و لیبی (ILSA) که به داماتو- کندی مشهور است مصوب ۱۹۹۶ از جمله قوانین ایالات متحده در خصوص کاهش روابط مالی با ایران می باشد. برای اطلاع بیشتر نک: مافی، همایون. تاملی بر تحریم اقتصادی آمریکا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل. پژوهشنامه حقوق و علوم سیاسی. ش. ۱. (تابستان ۱۳۸۵).

^۴ به عنوان نمونه ایالات متحده در سال ۲۰۰۴، مبلغ ۱۰۰ میلیون دلار جریمه مالی برای موسساتی که روابط مالی با ایران دارند در نظر گرفت. در دسامبر ۲۰۰۵، آمریکا بانک هلندی ABN را به پرداخت ۸۰ میلیون دلار غرامت جهت تخدیش گزارشات مالی مرتبط با بانک‌های ایرانی محکوم نمود. در دسامبر ۲۰۰۹ نیز یک بانک سوییسی برای معاملات غیرقانونی با ایران که از طریق بانک‌های آمریکایی صورت گرفته بود، مجبور به پرداخت ۳۶ میلیون دلار به ایالات متحده شد.

۶۰ کشور از جمله امارات متحده عربی را به قطع روابط مالی و بانکی با ایران وادار سازد.^۱ اما در سال ۲۰۱۰، کنگره ایالات متحده قانون جدیدی را علیه بانک مرکزی ایران تنظیم کرد. قانون مزبور که به «سیسادا»^۲ موسوم است با هدف ایجاد محدودیت در زمینه گشایش اعتبارات اسنادی، اخلال در تجارت بین المللی و نهایتاً تضعیف اقتصاد ایران تصویب شد. در بند ۴ بخش ۱۰۴ این قانون آمده است که: «هر بانک یا موسسه مالی و اعتباری که مبادرت به برقراری معاملات مالی با بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بورزد به این معنا است که از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در دستیابی به سلاح های کشتار جمعی و فعالیت های تروریستی حمایت کرده است». به زعم دولتمردان آمریکایی، بانک مرکزی ایران بخش اعظم درآمد و عایدات خود را صرف تسهیل دستیابی به فناوری هسته ای و انجام برنامه های تروریستی می کند که از سوی سپاه پاسداران سازماندهی و اجرا می شود.

یک سال پس از تصویب و لازم الاجرا شدن قانون ضد ایرانی «سیسادا»، در تاریخ ۲۱ نوامبر ۲۰۱۱، ایالات متحده با ایراد اتهاماتی جدید در جهت انزوای نظام بانکی و مالی ایران، گام های اساسی برداشت. مقامات آمریکایی ضمن متهم نمودن ایران به ارتکاب جرم پولشویی بین المللی^۳، ایران را بعنوان منطقه ای که بستری مناسب برای مباشرت و مشارکت در پولشویی فراهم می آورد معرفی کردند.^۴ در بخش هایی از «قانون میهن پرستی آمریکا»^۵ نیز، مستقیماً به همین موضوع اشاره شده است. وفق بخش ۳۱۱ قانون فوق الاشاره، نظام مالی ایران من جمله بانک مرکزی آن، تهدیدی جدی برای دیگر دولت ها، موسسات و نهادهای مالی و اعتباری تحت کنترلشان به شمار می آید و دولت آمریکا نیز به منظور مقابله با پولشویی و همچنین جلب اطمینان بیش تر از قطع روابط مالی بانک ها و موسسات آمریکایی با بانک

^۱ Ibidem.p.۲۴

^۲ Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment of ۲۰۱۰. (CISADA).

^۳ Money laundry.

^۴ برای مطالعه بیشتر درباره جرم پولشویی نک: شهریاری، محمد. پولشویی در اسناد بین المللی و حقوق ایران. انتشارات دادیار. چاپ اول. (۱۳۸۶). و همچنین نک: حسن پور، یاسمین: «بررسی پولشویی در اسناد بین المللی و حقوق ایران». کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران. ۱۳۸۴.

^۵ USA Patriot Act

مرکزی ایران اقدامات ویژه‌ای را در نظر گرفته و بدین ترتیب عملاً راه‌های دسترسی ایران به نظام مالی و بانکی آمریکا را مسدود نموده است.^۱

مضاف بر مصوبات کنگره برای تحریم بانک مرکزی ایران، رؤسای جمهور آن کشور نیز همواره از حق خود در خصوص صدور «دستورات اجرایی»^۲ بهره می‌جستند و علیه دولت ایران رفتارهای غیردوستانه‌ای در پیش می‌گرفتند. در تاریخ ۵ فوریه ۲۰۱۲، «باراک اوباما» رئیس‌جمهور وقت آمریکا، دستور اجرایی ۱۳۵۹۹ را علیه ایران صادر نمود. دستور اجرایی مزبور یکی از شدیدالحن‌ترین دستورات اجرایی بود که تا کنون بانک مرکزی و نهادهای مالی ایران را هدف تحریم قرار داده است.

متن دستور اجرایی ۱۳۵۹۹ به شرح ذیل می‌باشد: «کلیه اشخاص آمریکایی [اعم از شخص حقیقی یا حقوقی] از انجام هرگونه معامله با بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و موسسات مالی آن دولت منع می‌شوند و هم‌چنین موسسات مالی و اعتباری که تابعیت آمریکایی دارند از این حق برخوردار خواهند بود که اموال و دارایی‌های متعلق به بانک مرکزی و یا سایر موسسات مالی که تحت کنترل دولت ایران می‌باشد را توقیف نمایند».

دستور اجرایی فوق‌الذکر از آن جهت که برای نخستین بار و تنها براساس فرمان یکی از رؤسای جمهور آمریکا، به نهادهای مالی آن کشور حق توقیف اموال و دارایی‌های مهم‌ترین نهاد مالی و اعتباری ایران-بانک مرکزی- را می‌دهد، بسیار حایز اهمیت است. بنابراین ایالات متحده برای نادیده گرفتن مصونیت بانک مرکزی دولت خارجی، ابتدا باید اثبات کند که بانک مرکزی یا دولت خارجی مربوطه خود به اختیار از مصونیتشان اعراض نمودند و یا اموال و دارایی‌های بانک مرکزی برای اهداف و فعالیت‌های تجاری و نظامی درنظر گرفته شده است. یادآوری می‌گردد که در طی سال‌های گذشته، ایالات متحده از دو طریق اموال بانک مرکزی ایران را مورد توقیف قرار داده است. نخست از طریق صدور دستورات اجرایی از جانب رؤسای جمهور این کشور و دیگر آن که کنگره آمریکا با انتساب اقدامات تروریستی

^۱Tbidem.p.۲۶.

^۲Executive Order

گروه‌های جهادی حماس به ایران و دست داشتن بانک مرکزی در تسهیل برنامه‌های هسته‌ای ایران، قوانین شدیدی را علیه جمهوری اسلامی تصویب و اجرا نمودند.

بخش چهارم: بررسی و شناخت بانکداری و اقتصاد مقاومتی

توجه به مولفه‌های بومی در اقتصاد و برداشت صحیح شرایط اقتصادی هر جامعه، یک ضرورت در طراحی ساختار اقتصادی آن جامعه محسوب می‌گردد یعنی بدون شناخت صحیح از شرایط اقتصادی-سیاسی و عدم درک تمام مولفه‌های موثر در اقتصاد نمی‌توان یک دستورالعمل درستی جهت رشد و جلوگیری از بحران‌های اقتصادی طراحی نمود. ایران نیز با توجه به شرایط خاص سیاسی و اقتصادی خود نیازمند نوعی بازطراحی در اقتصاد می‌باشد در دهه‌های اخیر جنگ تحمیلی و پس از آن تحریم‌های بین‌المللی فشارهای بر اقتصاد کشور وارد نموده که رهبری نیز با توجه به جایگاه حقوقی خود و جهت مقابله به فشارهای وارده بر اقتصاد موضوع اقتصاد مقاومتی را مطرح و ضمن ایجاد جایگاه حقوقی برای آن ستادی نیز با ریاست معاون اول رئیس‌جمهور در راستای پیگیری اهداف این موضوع تشکیل گردید، رهبری نیز در موارد مختلف به تبیین راهکارها و اهداف این نظریه پرداختند. و در یکی از سخنرانی‌های خود ملزومات اقتصاد مقاومتی را اینگونه معرفی می‌نمایند:

در پیشرفت اقتصاد این سه عنصر را مورد توجه قرار دهند، اولاً در اقتصاد مثل همه مسائل دیگر باید با نگاه علمی به مسائل نگاه کرد، ثانیاً یک برنامه ریزی مدبرانه لازم است که هم در آن شتابزدگی نباشد و هم در آن کندی و کوتاهی نباشد در همه امور اینجور است، ثالثاً ثبات و استمرار سیاست‌ها نیز لازم است.^۱

در عرصه بین‌الملل نیز بحث مقاوم سازی اقتصاد مطرح است و حتی در مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳) گزارشی با عنوان «مقاوم سازی اقتصاد ملی در برابر مخاطره‌های جهانی» منتشر نمود. در سالهای اخیر بحران‌های بین‌المللی ضربات سختی را بر اقتصاد کشورها وارد نموده است.

^۱ www.leader.ir

گاهی از اقتصاد مقاومتی در در عرصه بین المللی به تاب آوری اقتصادی تعبیر شده است که بریگوکیلیو^۱ (۲۰۰۶) بیان میکند که اصطلاح تاب آوری به دو مفهوم می تواند به کار رود، اول، توانایی اقتصاد برای بهبود سریع از تکانه های اقتصادی تخریب کننده خارجی، دوم، توانایی اقتصاد برای ایستادگر در برابر این تکانه ها، حال با این تعرف نقش بانکها و بانک مرکزی در اقتصاد مقاومتی چه می تواند باشد؟ سیستم تامین مالی و بانکداری یکی از اصلی ترین مولفه های هر اقتصاد محسوب می گردد و باتوجه به تعریف بریگوکیلیو تاب آوری بانک ها در برابر تکانه های خارجی و توانایی آنها در بهبود سریع شرایط می تواند در پیشبرد اهداف اقتصاد مقاومتی موثر باشد، در سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی (مواد ۹ و ۱۹) به صراحت به این موضوع پرداخته شده است. در بند ۹ اصلاح و تقویت نظام مالی کشور باهدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی، در بند ۱۹ نیز به شفاف سازی اقتصاد جلوگیری از اقدامات، فعالیت ها و زمینه های فسادزا در حوزه های پولی، تجاری و ارزی پرداخته شده است. نهایتاً باید توجه داشت در راستای استحکام درونی دو محور مطرح است:

- بانکداری داخلی و بانکداری بین المللی که وظیفه سیاست گذاری در هر دو حوزه برعهده بانک مرکزی است در این رابطه می تواند ساختار لازم را فراهم نماید.
- برای شناخت اقدامات لازم بانکی در پیاده سازی و اجرای سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی پس از مفهوم شناسی این نوع از اقتصاد لازم است بندهای ۲۴ گانه اقتصاد مقاومتی مورد تحلیل قرار گیرد و متناسب با مولفه های مندرج در این سیاست ها، زمینه ها و اقدامات بانکی مورد انتظار و یا ممکن برای کمک به پیاده سازی هر مولفه از این سیاست ها، شناسایی و معرفی شود^۲ و میزان ریسک بانک ها در انتقال اثرات تکانه های پولی به اقتصاد نقش مهمی دارد، بنابراین مقامات پولی و

^۱ ابراهیمی آیت اله، سیف اله مراد، ۳۷ مفهوم شناسی و زمینه یابی بانکداری مقاومتی در اقتصاد ایران، روند شماره

۷۱، (۱۳۹۴) ص ۲۳

^۲ منبع پیشین ص ۳۷

سیاست گذاران باید هنگام سیاست گذاری به این مسئله توجه داشته باشند تا به نتایج مورد انتظار دست یابند.^۱

نتیجه گیری

در این مقاله سعی شد ضمن بررسی شاخص های ارزیابی استقلال بانک مرکزی و بررسی ارتباط استقلال بانک مرکزی با تحریم های بین المللی که منجر به بلوکه شدن اموال بانکی ایران در خارج از کشور گردیده است، موانع حقوقی و اجرایی موجود بر سر راه ایجاد یک بانک مرکزی مستقل در ایران بررسی گردد. به هر حال آنچه که از این بحث بدست می آید آن است که در راه ایجاد بانک مرکزی مستقل یکی از نخستین اقدامات رفع موانع و مشکلات حقوقی و قانونی است، با این وصف بهره برداری ظرفیت های موجود در اقتصاد مقاومتی به عنوان راهکاری برای مقابله با تحریم های بانکی باهدف توجه به ظرفیت مولفه های بومی اقتصاد، و مقاوم سازی در مقابل تکانه های داخلی و خارجی پیشنهاد می گردد.

^۱ شاهچراغ، مهشید و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۲۴، مجرای ریسک پذیری در سیستم بانکی ایران

منابع و مآخذ

الف: کتب فارسی

- ۱- انصاری معین، پرویز. (۱۳۸۹). مصونیت قضایی دولت‌ها و اموال آن‌ها. چاپ اول. انتشارات میزان.
- ۲- تقی‌زاده انصاری، مصطفی. (۱۳۸۷). حقوق اتحادیه اروپا. چاپ اول. انتشارات جنگل.
- ۳- زهرانی، مصطفی. (۱۳۷۶). نظریه‌های تحریم اقتصادی. چاپ اول. انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۴- سلطانی، محمد. (۱۳۹۰). حقوق بانکی. چاپ اول. انتشارات میزان.
- ۵- شهریاری، محمد. (۱۳۸۶). پولشویی در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران. چاپ اول. انتشارات دادیار.
- ۶- ضیایی بیگدلی، محمدرضا. (۱۳۸۸). آرا و نظرات مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری. جلد دوم. چاپ اول. انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- ۷- عبداللهی، محسن و میرشهیز شافع. (۱۳۸۲). مصونیت قضایی دولت در حقوق بین‌الملل. چاپ اول. انتشارات معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات.
- ۸- فلسفی. هدایت‌الله. (۱۳۹۰). صلح جاویدان و حکومت قانون: دیالتیک همانندی و تفاوت. چاپ اول. انتشارات فرهنگ نشر نو.
- ۹- قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، مصوب (۱۳۸۹)
- ۱۰- قانون پولی و بانکی کشور، مصوب ۱۳۵۱ با آخرین اصلاحات
- ۱۱- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۶۹). ضمان قهری و مسوولیت مدنی. انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۲- کدخدایی، عباسعلی و علی داعی. (۱۳۹۰). سلب مصونیت دولت. چاپ اول. انتشارات اداره چاپ و انتشار.
- ۱۳- کریستوفر، وارن و همکاران. (۱۳۸۴). تجربه یک بحران (ریشه‌های سیاسی، حقوقی، مالی بیانیه‌های الجزایر). ترجمه نصرت‌الله حلمی. چاپ اول. انتشارات میزان.

۱۴- لوفلد، آندریاس اوف. (۱۳۹۰). حقوق بین الملل اقتصادی. ترجمه محمد حبیبی مجنده. چاپ اول. انتشارات جنگل.

۱۵- ماروسی، علی. (۱۳۹۰). گزارش آرای دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا. جلد اول. چاپ اول. انتشارات معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات.

۱۶- محبی، محسن. (۱۳۹۰). دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا. ترجمه محمد حبیبی مجنده. چاپ دوم. انتشارات شهردانش.

۱۷- مسعودی، علیرضا. (۱۳۸۴). حقوق بانکی. چاپ اول. انتشارات پیشبرد.

۱۸- موسی زاده، رضا. (۱۳۸۸). سازمان های بین المللی. چاپ دهم. انتشارات میزان.

۱۹- ویوکانادا، فرانکلین. (۱۳۷۶). تحریم های اقتصادی و روابط بین الملل. ترجمه محسنعلی سبحانی. چاپ اول. انتشارات وزارت امور خارجه.

۲۰- هوهن فلدن، زایدل. (۱۳۹۱). حقوق بین الملل اقتصادی. ترجمه سید قاسم زمانی. چاپ پنجم. انتشارات شهردانش.

ب) مقالات و پایان نامه ها

۱- ابراهیمی آیت اله، سیف اله مراد، ۳۷ مفهوم شناسی و زمینه یابی بانکداری مقاومتی در اقتصاد ایران، روند شماره ۷۱، (۱۳۹۴)

۲- احمدی واستانی، عبدالغنی. «شرح مختصر بیانیه های الجزایر». مجله حقوقی بین المللی. شماره یک. (زمستان ۱۳۶۳).

۳- آقامیرکلایی، لیلا، چالش های پیش روی صندوق بین المللی پول و چگونگی روابط جمهوری اسلامی ایران با آن، روند شماره ۴۲ و ۴۳ (۱۳۸۳)

۴- انصاریان، مجتبی. «تحریم های بین المللی و یک جانبه علیه ایران از دیدگاه حقوق بشر: آثار آن بر حقوق اقتصادی و توسعه». رساله دکتری. دانشگاه پیام نور. (۱۳۹۱).

۵- برمکی، افشیو و سالاریان، محمد، زیان بانکهای مرکزی و تجربه کشورهای منتخب، روند شماره ۶۸ (۱۳۹۳)

- ۶- بهرامی، مهناز. استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. بانک و اقتصاد. شماره سی. (آذر ۱۳۹۱).
- ۷- توکل زاده، حبیب. و شهرام بهمن تاجانی. «اعمال قانون مصونیت دولت‌های خارجی آمریکا: حاکمیت قانون یا تمکین محاکم از قوه مجریه». فصلنامه راهبرد. شماره شصت و پنج. (زمستان ۱۳۹۱).
- ۸- پیروز فر، اکبر، استقلال بانک مرکزی از دیدگاه حقوقی، تازه‌های اقتصاد، شماره ۱۸، (۱۳۷۰).
- ۹- حسن پور، یاسمین. «بررسی پولشویی در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران. (۱۳۸۴).
- ۱۰- خزاعی، حسین. «ملاحظات نسبت به کنوانسیون ۱۷ ژانویه ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد راجع به مصونیت قضایی دولت‌ها و اموالشان». مجله حقوقی بین‌المللی. شماره سی و پنج. (پاییز و زمستان ۱۳۸۵).
- ۱۱- دهقانی، امان‌الله. «اتحادیه اروپا-سیستم بانک مرکزی اروپا و یورو». کار و جامعه. شماره چهل و چهار. (مرداد ۱۳۸۱).
- ۱۲- رضایی، حمید. «تاثیر قواعد بین‌الملل بانکی و نهادهای اقتصادی بین‌المللی بر فرآیند انتقال پول». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور. (۱۳۹۰).
- ۱۳- زمانی، سید قاسم. و جمشید مظاهری. «تحریم‌های هوشمند شورای امنیت و وضعیت حقوق بشر در پرتو قطعنامه ۱۹۲۹: حفظ یا تهدید صلح». مجله حقوقی بین‌المللی. شماره چهل و چهار. (بهار و تابستان ۱۳۹۰).
- ۱۴- زهرانی، مصطفی. «تحریم‌های اقتصادی از نظر تا عمل». سیاست خارجی. شماره یک. (بهار ۱۳۷۶).
- ۱۵- ستوده، سیفی. «بررسی مفهوم استقلال بانک مرکزی». پیام بانک. شماره پانصد و سه. (بهمن ۱۳۹۱).

- ۱۶- سیفی، سیدجمال. «اعتراضات شکلی علیه احکام صادره از دیوان داوری دعاوی ایران- ایالات متحده». ترجمه پروین محمدی دینانی. دیدگاه‌های حقوقی. شماره پنج. (بهار و تابستان ۱۳۷۶).
- ۱۷- شاهچراغ، مهشید و همکاران، مجرای ریسک پذیری در سستم بانکی ایران، شماره ۲۴ (۱۳۹۴)
- ۱۸- شلزی‌نگر. «اهمیت استقلال بانک مرکزی برای خطی‌مشی آلمان و اروپا». تازه‌های اقتصاد. شماره سی و هفت. (فروردین ۱۳۷۳).
- ۱۹- شهبازی، آرامش. «اعتبار عهدنامه مودت و قابلیت استناد به آن در روابط ایران و ایالات متحده». مجله حقوقی بین‌المللی. شماره چهل و چهار (بهار و تابستان ۱۳۹۰).
- ۲۰- عادل، محمدحسین. «درآمدی بر بحث استقلال بانک مرکزی». مجله روند. شماره دو. (پاییز ۱۳۶۹).
- ۲۱- عادل، محمدحسین. «استقلال بانک مرکزی و سیستم بانکی در ایران». تازه‌های اقتصاد. شماره شانزده. (اردیبهشت ۱۳۷۰).
- ۲۲- عزیز نژاد، صمد. و محمدرضا نورانی. «بررسی آثار تحریم اقتصادی ایران با تاکید بر تجارت خارجی». مجلس و پژوهش. شماره شصت و یک. (بهار و تابستان ۱۳۸۸).
- ۲۳- عزیز نژاد، صمد، پیشنهادهای قانونی در خصوص استقلال بانک مرکزی، گزارش مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی شماره ۹۵۳۴، ۱۳۸۹)
- ۲۴- فرخی، منصور. «مناسبات متقابل میان تحریم‌های اقتصادی و حقوق بین‌الملل بشر». رساله دکتری. دانشگاه علامه طباطبائی. (۱۳۸۸).
- ۲۵- قنبرلو، عبدالله. «تحریم بانک مرکزی ایران: مسایل و سیاست‌ها». فصلنامه مطالعات راهبردی. (دی ۱۳۹۰).

- ۲۶-قنبری، حمید. «محدودیت‌های مصونیت بانک مرکزی: رای دادگاه فدرال سوئیس در مورد پرونده لیبی علیه آکتیمون». تازه‌های اقتصاد. شماره صد و سی. (زمستان ۱۳۸۹).
- ۲۷-کامکار صالحی، مهرداد. «بررسی عوامل موثر در استقلال بانک مرکزی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. موسسه عالی بانکداری ایران. (۱۳۸۰).
- ۲۸-کاظمی، مهین دخت. «استقلال بانک مرکزی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر». تازه‌های اقتصاد. شماره صد و هفت. (خرداد ۱۳۸۴).
- ۲۹-کمالی نژاد، حسن. «رای دیوان دادگستری اروپا مبنی بر لغو تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه بانک ملت». نشریه الکترونیکی تازه‌های ملل متحد. شماره شش. (بهمن ۱۳۹۱).
- ۳۰-کمالی نژاد، حسن. «رد دعوی شعبه بانک ملی ایران در لندن در دیوان دادگستری اتحادیه اروپا مبنی بر لغو تحریم‌های اتحادیه». نشریه الکترونیکی تازه‌های ملل متحد. شماره هشت. (اسفند ۱۳۹۱).
- ۲۵-کیانپور، سعید. «استقلال بانک مرکزی ایران و مقایسه آن با چند کشور». مجله سیاسی - اقتصادی. شماره دویست و هشتاد و هفت. (بهار ۱۳۹۱).
- ۲۶-مافی، همایون. «تاملی بر تحریم اقتصادی آمریکا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل». پژوهشنامه حقوق و علوم سیاسی. شماره یک. (تابستان ۱۳۸۵).
- ۲۷-معدلت، کوروش. «بررسی جایگاه و ساختار مطلوب بانک مرکزی». تازه‌های اقتصاد. شماره نود و هفت. (بهمن ۱۳۷۹).
- ۲۸-میرمطهری، سیداحمد، بررسی ساختار مطلوب بانک مرکزی، مجموعه مقالات و سخنرانهای سمینار بانکداری اسلامی (۱۳۷۷)
- ۲۹-نباتی، مهسا. «مصونیت بانک‌های مرکزی در حقوق بین‌الملل با تاکید بر توقیف اموال بانک مرکزی ایران توسط ایالات متحده آمریکا». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال (تابستان ۱۳۹۲)

Book:

- ۱- Binder, Micheal & Wieland Volker. The European Central Bank. New Palgrave Dictionary Economics. (November ۲۰۰۶).
- ۲- Charlmers, Damian. Christos Hadjie Mmanuil. Giorgio Monti & Adam Tomkin. European Union Law. Cambridge University Press. (۲۰۰۶).
- ۳- Yang, Xiaodong. State Immunity in International Law. Cambridge Studies In International Law And Comparative Law. (September ۲۰۱۲).

Article and Theses:

- ۱- Asiedu-Akrofi, Derek. "Central Banks and The Doctrine Of Sovereign Immunity". University Of Benin. (Master Degree). ۱۹۸۵.
- ۲- Alex Cukierman, Steven B. Webb, and Bilin Neyapti, "Measuring The Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes". The World Bank Economic Review. Vol. ۶ No. ۳, PP. ۳۵۳-۳۹۸.
- ۳- Brown, Mayer. "Sovereign Immunity and Enforcement of arbitral Awards: Navigation International Law". White Paper. (۲۰۱۲).
- ۴- Davidsson, Elias. "Towards A Definition Of Economic Sanctions". (November ۲۰۰۳). Downloaded from: www.aldeilis.net
- ۵- D. Burdo, Micheal. "A Brief History of central Banks". Economic Journal By FEDERAL RESERVE BANK OF CLEVELAND. (December ۲۰۰۷).
- ۶- Doxy, Margaret. "International Sanction: A Framework For Analysis with Special Report To The UN and South Africa". Cambridge Journal. Volume. ۲۶. (۱۹۷۲).
- ۷- Esser, Rainer. "Sovereign Immunity From executions Comparative analysis". University Of Georgia. (Master Degree). ۱۹۸۳
- ۸- Foukal, Radek. "The European Central Bank-History, Structure and the Decision Making Process". Neumann Business Journal. (۲۰۱۰).
- ۹- Foukona, JD. "State immunity". Journal of South Pacific law. Volume. ۱۳. (April ۲۰۰۹).

- ۱۰- Reiniseh, Agust. "European court Practice concerning State Immunity from Enforcement Measures." E.J.I.L. Volume. ۱۷. (۲۰۰۶).
- ۱۱- Reuters, Thomson. "No claim to original U.S. Government works." [NML Capital.LTD.V.Banco Central De La zrepublica Argentina]. Downloaded from: www.blogs.reuters.com
- ۱۲- Tomuschat, Christian. "The international law of state immunity and it's Development by National Institution". Vanderbilt Journal of Transstional Law. Downloaded from: www.vanderbilt.edu.
- ۱۳- "Too sovereign To be sued: Immunity of central banks in times of financial crisis". Harvard Law Review. Volume. ۱۲۴. (۲۰۱۰).
- ۱۴- "The United Nations sanctions secretariat Department of political Affairs, The Experience of UN in administering Arms Embargoes and Travel sanctions". First Eeprt Seminar. (Bonn ۱۹۹۹).
- ۱۵- "UNCTAD: Dispute settlement: Binding force and enforcement". NEWYORK Conference. (۲۰۰۳).

Case:

- ۱- Ambassade de la federation de Russie en France. V. Societe NOGA CourdAppel Paris. [۲۰۰۱].
- ۲- The schooner Exchange. V. Mcfoddon Case. [۱۸۱۲].
- ۳- Trendex Trading Corporation. V. Central Bank Of Nigeria. [۱۹۷۵].

Documents:

- ۱- Resolution ۱۸۰۳ (۲۰۰۸) Adopted by Security Council At it's ۵۸۴۸th meeting on ۳ March ۲۰۰۸.
- ۲- Resolution ۱۹۲۹ (۲۰۱۰) Adopted by Security Council At it's ۶۳۳۵th meeting on ۹ June ۲۰۱۰.

Websites:

- ۱- www.cbi.ir
- ۲- www.civitas.org.uk
- ۳- www.cov.com
- ۴- www.curia.europa.eu
- ۵- www.docenti.unimc.it
- ۶- www.eur-lex.europa.eu
- ۷- www.iauns.org
- ۸- www.irfinance.blogfa.com

- ۹- www.ir.voanews.com
- ۱۰- www.law.cornell.edu
- ۱۱- www.leader.ir
- ۱۲- www.mcnairchambers.com
- ۱۳- www.oedc.ilibrary.org
- ۱۴- www.sanctions.clydeco.com
- ۱۵- www.skadden.com
- ۱۶- www.un.org